

6. Зважаючи на наявні підходи як до радянської філософії, так і до наукового атеїзму, можна написати різні їхні історії. Водночас позиції, що заперечують існування радянської філософії чи радянського релігієзнавства, залишають простір для маневрів історикам філософії, які досліджують філософську чи релігієзнавчу думку цього періоду, його «філософську культуру», як пропонував Вілен Сергійович Горський [Горський, 1993].

Література:

- 1) Антонов К. М. Предисловие. Основные проблемы изучения истории религиоведения советского времени / Константин Михайлович Антонов // «Наука о религии», «Научный атеизм», «Религиоведение»: актуальные проблемы научного изучения религии в России XX – начала XXI века. – М.: Изд-во ПСТГУ, 2014. – С. 5-23.
- 2) Горський В. С. Нариси з історії філософської культури Київської Русі (середина XII – середина XIII ст.). / Вілен Сергійович Горський. – К.: Наукова думка, 1993.
- 3) Мінаков М. Невловима впливовість тоталітаризму: радянська філософія й сучасний інтелектуальний ландшафт / Михайло Мінаков // Україна модерна. – 2009. – № 14 (3). – С. 207-227.

Ідея «жаху історії» за М. Еліаде

Анна Клокун

Національний Університет «Києво-Могилянська академія» (Київ)

Одним із ключових аспектів розуміння ідеї «жаху історії» Мірча Еліаде є розрізнення традиційної (архаїчної, архетипної) та сучасної цивілізації. У своїй книзі «Міф про вічне повернення», уперше виданій у 1949 році, релігієзнавець визначає характерні відмінності сприйняття історії для обох концепцій.

Передовсім, міфологічна свідомість не приймає історію. У космогонічні часи, час витоків, людина була близька з божественним. Зв'язки сакрального та профанного були тісно переплетені,

що повсякчас давало людині можливість зіставляти окремі події та особистості із суб'єктами міфу. Важливість чогось у «реальності» зумовлювалася його оформленістю чи впорядкованістю відповідно до форм сакрального. Міф постає як «формула, котра містить архаїчний зміст, та постає на тлі абсолютної реальності». Таким чином, «реальність» виступала продовженням вічності. Актуальність «бути» поставала лише після наповненого сенсом перенесення форм із «хаосу» в «космос», постання точним відтворенням архетипу. Будь-яка людська дія в межах міфологічного часу є актом відтворення дій бога, героя чи предка, що уособлює повернення до «сучасності» космогонії — до епохи початків. Відновлення абсолютного початку водночас є поверненням до непорушності, притаманної абсолютному, лиш згодом люди знову будуть вимушені розпочати діяння для нової актуалізації. Задля набуття певною дією «реальності», вона мала повторити архетип, тим самим скасовуючи профанний час і переносячи себе до часу міфічного. Тобто визнання дії «реальною» слідувало після того, як вона переставала бути собою. Отже, можна стверджувати, що для людей не існувало поняття історії, адже серед часових вимірів був лише один — «тепер».

Відтак, «Міф про Вічне Повернення» є життям поза часу. Людина традиційної цивілізації не бажала визнавати себе історичною, будь-яке нововведення було ворожим. Ритуали та обряди, що супроводжували існування народу, були гарантами виживання всіх членів громади. М. Еліаде наводить приклад святкування Нового року в архаїчних суспільствах, зазначаючи, що спільним для всіх церемоніалів було відтворення космогонічного акту — Творення. Вказаний аспект означав відміну пройденого року та стирання його часу. Відбувалося одномоментне стирання пам'яті одиничного — час поставав у зачатковому вигляді, аби надалі знову повторювати космогонію.

З циклічного розуміння світобудови, не існує нічого нового, кожна подія чи «зміна» є лише відтворенням одного зі сталого набору архетипів, усе відбувалося та відбуватиметься лише в часі «тепер», адже лише повторення актуалізує міф. Водночас, не існує смерті як такої, життя є абсолютном для людини архаїки.

Колективна пам'ять сучасників постає виключно у сфері позаісторичного. М. Еліаде зауважує, що пам'ять народу функціонує в

межах архетипів. Відповідно, історична постать крізь призму колективного сприйняття уявляє собою міфічний прообраз. Народна пам'ять зберігає пам'ять про історичні події лише як втілення сталих образів, відтак апеляції до конкретних відрізків історії мають універсальний характер та вічно однакову (та однаково вічну) істину в підґрунті.

Зрештою, «жах історії» виникає внаслідок абсурдності історичистських позицій; він – нове переосмислення потрібності засад міфу для сучасного світосприйняття. Перераховуючи низку катаклізмів ХХ сторіччя, М. Еліаде ставить риторичне питання – як у рамках раціонального трактувати навколишню реальність, з усіма її масовими вбивствами, депортаціями та атомними бомбардуваннями?

Історичистські уявлення надають кожній окремій події власного сенсу. Таким чином, продукти здої волі людини отримують сенс та вагу в історії та трактування за одними ознаками, що й решта вчинків людства. На противагу вказаному, в антиісторичній перспективі народ протягом усього свого існування «приймав» та примирювався з зовнішніми незгодами, адже це трактувалося в метаісторичному, міфологічному сенсі.

Усвідомлення «жаху історії» неодмінно призводить до необхідності обмежити чи припинити дію історії. М. Еліаде навіть вказує на майбутню необхідність цього – задля забезпечення існування людства. Адже історизм показав, як за кілька десятиріч років зміг руками своїх прихильників здійснити спробу знищити світ.

Власне, один із можливих шляхів метаісторичних процесів лежить у площині прийняття необхідності повернення до «часу» міфу, через прийняття жорстокості історії.

Література:

- 1) Еліаде М. Миф о вечном возвращении / Мирча Элиаде. – СПб.: «Алетейя», 1998. – 258 с.